

ערכי השמיטה במציאות של ימינו

הרב יוסף צבי רימון, רב היישוב אלון שבות, הוא מייסדו ונשיאו של "מרכז הלכה והוראה" ששם לו כמטרה לחזק ולהאחיב את לימוד ההלכה וקיומה בקרב הציבור הרחב בארץ ובתפוצות. השנה הוביל המרכז שורה של יוזמות שמטרתן לחבר בין מצוות השמיטה למציאות של ימינו

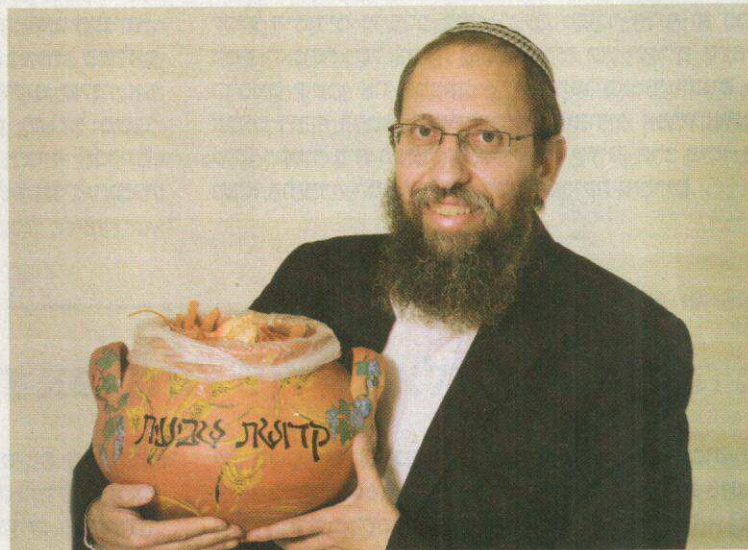
התורה מודעת לבעייתיות שבשמיטת הכספים ומורה למלווים להמשיך להלוות לעניים על אף החשש מאובדן כספם בשנת השמיטה. הרב רימון מסביר את השמיטה במונחי כלכלה בת ימינו: "אפשר לומר שהתורה היא קפיטליסטית. היא מאפשרת שוק חופשי ותחרות, אך מרסנת אותו באמצעות שנת השמיטה. בניגוד לכלכלה קפיטליסטית שבה המטרה היא צבירת הון, המטרה היהודית היא ערכים, נתינה, חסד".

כידוע, שמיטת הכספים הושעתה בסוף תקופת בית שני על ידי הלל הזקן שתיקן "פרוזבול" - מעין שטר. חוב שאפשר להשאיר את החוב בעינו למרות השמיטה. לעומת זאת שמיטת הקרקעות נשארה בתוקפה, ועם חידוש היישוב היהודי בארץ ישראל שבה להיות רלוונטית, אלא שהמצב הכלכלי של המושבות החדשות לא הרשה להן להשבית את הפעילות החקלאית למשך שנה שלמה. הרב קוק, שהיה הרב הראשי של ארץ ישראל דאז, מצא לכך פתרון הלכתי. בדומה למכירת חמץ בפסח לגוי הוא תיקן "היתר מכירה", שבאמצעותו "נמכרו" הקרקעות היהודיות לבעלות נוכרית באופן סמלי למשך שנת השמיטה, ובכך התאפשר לחקלאים היהודים להמשיך ולעבד את אדמותיהם ברווח. היתר זה הוגדר על ידי הרב קוק כ"הוראת שעה" ובספרו "שבת הארץ" הפליג בערך קיום השמיטה לעתיד לבוא.

הטכנולוגיה מסייעת לשמירה השמיטה

לצד "היתר המכירה", שמספק את הציבור הדתי לאומי, קיים הרעיון של "יבול נוכרי" - הפתרון החרדי שלפיו נקנים פירות וירקות בשביעית מגויים ומיובאים מחוץ לארץ (והשנה אפילו מעזה). פתרון נוסף, עליו ממליץ הרב רימון, הוא "אוצר בית דין", חלוקת תוצרת חקלאית הקדושה בקדושת שביעית לציבור הרחב על ידי בית דין.

כתב: אלעד מרגל | צילמה: מירי צחי

הרב יוסף צבי רימון

הרב רימון, תלמידם של הרב עמיטל והרב אהרן ליכטנשטיין ז"ל ונכדו של המשורר יוסף צבי רימון, טוען כי השמיטה היא רעיון רוחני אוטופי: "במקום עיסוק במסחר, בתחרות ובצבירת הון, מציעה התורה שנה שלמה שבה החקלאים אמורים לפתוח את שדותיהם לציבור והעם כולו יהיה עסוק בנתינה".

התורה מרסנת את השוק החופשי

שמיטת הקרקעות מטרתה להשבית פעילות חקלאית יוצרת רווח בקרקע בבעלות יהודית בארץ ישראל למשך שנה אחת. הקרקע 'נשמטת' מבעליה והופכת ל'הפקר' והיבול מועמד לרשות הכלל - עניים, אלמנות, יתומים, גרים וחיית השדה. באותו אופן שמיטת הכספים שומטת את החוב מהמלווה ומאפשרת ללווה להתחיל מחדש ללא חובות.

הרב יוסף צבי רימון, נשיא "מרכז הלכה והוראה": "אפשר לומר שהתורה היא קפיטליסטית. היא מאפשרת שוק חופשי ותחרות, אך מרסנת אותו באמצעות שנת השמיטה. בניגוד לכלכלה קפיטליסטית שבה המטרה היא צבירת הון, המטרה היהודית היא ערכים, נתינה, חסד"

פארק השמיטה

הרב רימון:
 "לצד ההזדמנויות
 החדשות שמביאה
 הקדמה יש גם קשיים.
 בשל ההיקף הגדול של
 יצוא פירות וירקות
 לחו"ל, קשה להשבית
 אותו בגלל השמיטה.
 השוק הבינלאומי
 עשוי לא להבין זאת
 והחקלאי עלול לאבד
 לקוחות. למרות הקושי,
 דווקא בימינו, בעידן
 של תרבות הצריכה,
 השמיטה רלוונטית
 יותר מאי פעם"

לוח שנה מיוחד לשמיטה ומגנט מטבח עם מידע הלכתי רלוונטי "כדי שתהיה נוכחות משמחת של השמיטה במטבח", כדברי הרב רימון. ולקינוח: מיום נוסף, "שעת שמיטה" שבמסגרתה נקראים אזרחים "לשמוט" שעה בשבוע במהלך שנת השמיטה למען תרומה לקהילה בתחומים שונים.

המרכז הפיק והפיץ עשרה ספרים שדנים בערכי השמיטה ובמשמעותם לימינו, חמישה נכתבו על ידי הרב רימון והשאר בידי אנשי צוות נוספים במרכז, וביניהם הספר "אור השמיטה" שחובר על ידי הרב אלי טרגין, ספר הלכות מצוירות לילדים בכיתות א'-ג' מאת הרב אברהם ובתיה סתיו, והחברות "במעגלי ההלכה" ו"במעגלי האמונה", שנועדו לתלמידי תיכון.

פארק השמיטה בגן הבוטני

כדי להפוך את השמיטה לנושא חווייתי הקים הרב רימון את "פארק השמיטה" בגן הבוטני בירושלים. מנכ"ל הגן, אורן בן יוסף, קרא את הספר שחיבר הרב רימון על השמיטה, ולמרות שאיננו אדם דתי התלהב מהרעיון והתעניין בו. מטרתו של פארק השמיטה היא להציג את ערכיה האקולוגיים והחברתיים של השמיטה. במרכז הפארק גינה לימודית הממחישה כיצד לשמור על גינה ביתית בשמיטה. בכניסה ניצב שלט עם הפסוקים מן המקרא שמפרטים את מלאכות הבסיס האסורות בשמיטה: זריעה, בצירה, זמירה וקצירה. בהמשך המסלול ניצבים מכסחת דשא ואמצעי השקיה, שמדגימים כיצד אפשר לבצע בכל זאת מלאכות כדי לשמור על המצב הקיים בגינה. בסוף המסלול חממה לגידול צמחים על מצע

הטכנולוגיה מאפשרת פתרונות נוספים כגון גידול ירקות על מצעים מנותקים מן הקרקע, ולפיכך אינם צומחים על אדמת ארץ ישראל. עוד פתרונות טכנולוגיים מוצגים במדור מיוחד לשנת השמיטה תשע"ה באתר "מכון התורה והארץ". הרב רימון מברך על פתרונות בני זמננו המאפשרים לקיים את מצוות השמיטה ביתר קלות, ועם זאת מציין כי מול ההזדמנויות החדשות שבקדמה, היא מביאה אתה גם קשיים. "כיוון שיש הרבה יותר יצוא פירות וירקות לחוץ לארץ, קשה להשבית את היצוא בגלל השמיטה. השוק הבינלאומי עשוי לא להבין זאת והחקלאי עלול לאבד לקוחות. עם זאת לפעמים אני יושב עם חקלאים, שלמרות האתגר והקושי, מרגישים שדווקא בימינו, בעידן של תרבות הצריכה, השמיטה רלוונטית יותר מאי פעם."

את העיסוק בשמיטה מגדיר הרב רימון כאחד מסימני הגאולה. "הפוסקים בגלות לא התייחסו לשאלות שמיטה שהיו בשבילים לא רלוונטיות. אנחנו נמצאים במקום אחר, במציאות חדשה. אנחנו שוב פה, בארץ ישראל."

יוזמות חינוכיות

"מרכז הלכה והוראה" שבראשו עומד הרב יוסף צבי רימון מציע שפע יוזמות לימודיות לשנת השמיטה, תוך שימוש בטכנולוגיות מתקדמות. בין היוזמות: הקמת גינת שמיטה לימודית בגן הבוטני בירושלים, משחק ניווט סלולרי ללימוד חווייתי של ערכי השמיטה, ספרי לימוד, ספר קומיקס "מסע בעולם", ספר ילדים "הטיסה הפלאית לשנה השביעית", משחק "רביעיות" ללימוד הלכות השמיטה,

להפקיר את שדהו לציבור הרחב. הפקרת השדה אמורה ליצור מציאות חברתית נדירה שהיא גם הזדמנות להעצמה אישית, למפגש אנושי, לזמן משפחתי, לפרופורציות אחרות ולמנוחה מהמרוץ הכלכלי.

"השמיטה היא כלי להגשמת ערכים רבים כמו מנוחת האדם, צדק חברתי, שוויון, מידתיות, נתינה וחירות. כיום כאשר רק 1.5% מהמשק הם חקלאים (לעומת ימי בית שני בהם 95% היו חקלאים), ערכים אלו כלל לא באים לידי ביטוי בשנת השמיטה, והרגע היחיד בו אנו מרגישים שהשנה היא שנת שמיטה הוא בדוכן בשוק בו מודיע הירקן אם הירקות שהוא מוכר הם 'היתר מכירה' או 'יבול נוכרי'."

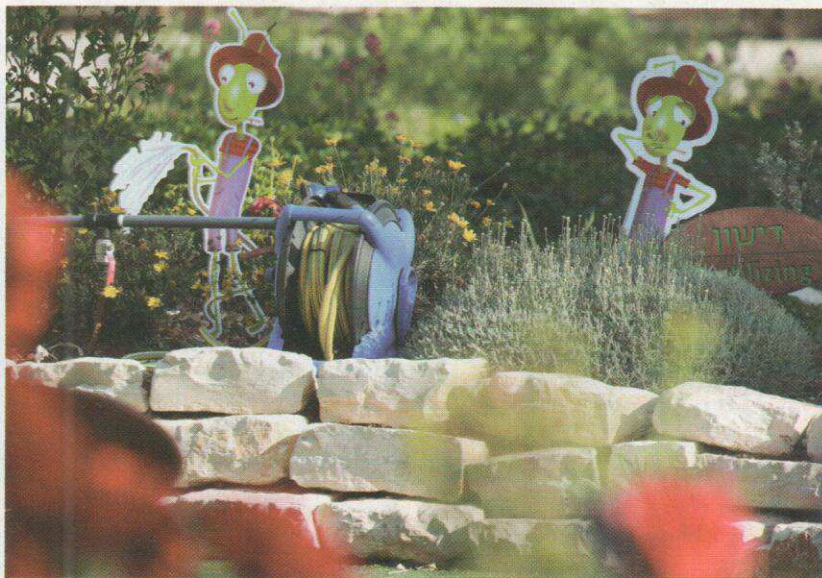
שעת שמיטה זוכה להתעניינות ולמאות "לייקים", כאשר בין הפעילים נמנה גם כלכלן ידוע, אריאל קטן, שמעניק שעת ייעוץ כלכלי בחינם למשפחות במשבר, ועוד שורה ארוכה של "שומטי זמן" מכל הארץ שמציעים מגוון "שדות תרומה" כגון שיעורי גיטרה, מחשבים, ריקוד, אפייה ורולברליידס.

המזום מתקיים רק בשנת השמיטה, ואיננו מציע "עסקת חליפין" של זמן, אלא צריכה חופשית: מי שרוצה יכול רק לתת או רק לקחת, כאשר האידיאל הוא שכולם נותנים ולא רק לוקחים. ברף הפייסבוק יכול כל אחד לרשום מהו "השדה" שלו, שאותו הוא מוכן "להפקיר" רק לשעה בשבוע, איפה הוא גר, מהי השעה בדיוק, וכיצד ניתן להתקשר עמו. הפרטים פתוחים לקהל הרחב, וכך יכול כל מי שרוצה ליהנות ולהיעזר ב"שדה המופקר", ממש כמו בימי קדם.

טעמים של פירות שמיטה

אחת מחוויות השמיטה המומלצות על ידי הרב רימון היא אכילת פירות עם קדושת שביעית מאדמת ארץ ישראל. "בפירות שמיטה אין רק ערך חומרי אלא מעין 'הילה רוחנית מיוחדת' שנקראת 'קדושת שביעית' ולכן צריך לנהוג בהם כבוד ולהניחם בכלי מיוחד" אומר הרב ומוסיף שהעניין כל כך נשגב בהלכה, שלדעת הרמב"ם ייתכן שיש קדושה בכל אכילת סלט בשמיטה.

"העובדה שיש לשמור על פירות שביעית ולהקפיד שלא לזרוק אותם סתם כך, תורמת להפנמת הרעיון שהפירות שאנחנו קוטפים, אוספים ואוכלים מידי יום, הם בעצם רק ב'השאלה' מבעל הבית הקדוש ברוך הוא. אנחנו איננו אלא אורחים על האדמה. מבחינה ציונית כשאנחנו אוכלים היום בארץ פירות עם קדושת שביעית, אנחנו עושים משהו שיהודים לא עשו אלפי שנים. אנחנו זוכים להיות בארץ ישראל, ולקיים את המצוות התלויות בארץ. מבחינה רוחנית אנחנו זוכים לטעום ממציאות של קדושה. ביהדות הרי לא קיימת מציאות של 'אוכל קדוש' מחוץ לבית המקדש וירושלים, ולכן כשאני אוכל פירות שביעית של ארץ ישראל, אני חש את הנוכחות האלוהית בעולם."

פארק השמיטה

מנותק מן הקרקע ובקתה קטנה עם עציצים אטומים שמדגימים את הרעיון של חז"ל כיצד לשתול למהדרין פרחים לכבוד השמיטה.

במקביל לביקור בגינה מציע פארק השמיטה משחק ניווט סלולרי המחבר בין ערכי השמיטה למציאות זמננו. לפני היציאה לדרך צופה כל קבוצה בסרטון פתיחה המציג את עולמו של החקלאי בשמיטה. משם יוצאים לניווט סלולרי בגן. כל צוות מקבל מכשיר טאבלט שמוביל אותו לשבע תחנות שונות ובכל אחת מהן משימה שעוסקת בערכי השמיטה. כך לדוגמה, בתחנה על שמיטת כספים צופה הקבוצה בסרטון קצר בנושא, ומצביעה בעד או נגד "הצעת החוק" לביטול חובות בכנסת.

בסיום הניווט מגיעים כולם לעץ המעשים הטובים - עץ יפה שתלויים עליו כדורים שקופים. כל מבקר מתבקש לחשוב איזה מעשה טוב הוא מקבל על עצמו לשנה זו, וכיצד יתעלה בשנת השמיטה. את המעשה הטוב הוא רושם על פתק בצורת עץ ירוק, משחיל אל הכדור, ותולה על העץ.

שעת שמיטה

"שעת שמיטה" הוא מיזם חברתי חדש של הרב רימון שבמסגרתו נקרא כל אדם לתרום שעה בשבוע. "הרעיון הוא שכל אזרח, במקום להפקיר את השדה החקלאי שאין לו, יפקיר שעה בשבוע, שתהיה מוקדשת לנתינה ולחסד", אומר הרב ומסביר: "לכל אחד יש תחום, 'שדה' שאותו אפשר לחלוק בשנת השמיטה עם מישהו אחר שיוכל ליהנות ממנו. אם כל אחד 'יפקיר' ו'ישמוט' רק שעה אחת בשבוע למען הקהילה מה'שדה' שלו, תיווצר מציאות חברתית נדירה."

תמר לנגר, מנהלת דף הפייסבוק של המיזם: "הגיעה השעה ששנת השמיטה לא תהיה עוד פולמוס בין היתר מכירה, יבול נוכרי או אוצר בית דין. שנת השמיטה מבקשת מהאדם

במרכז פארק השמיטה גינה לימודית הממחישה כיצד לשמור על גינה ביתית בשמיטה. בכניסה שלט עם פסוקים מהמקרא המפורטים את המלאכות האסורות בשמיטה: זריעה, בצירה, זמירה וקצירה. בהמשך מכסחת דשא ואמצעי השקיה שמדגימים כיצד אפשר לשמור על הגינה הקיימת. בסוף המסלול חממה לגידול צמחים על מצע מנותק מן הקרקע